

tion fører til hug og drab og mordbrand. Sturla Thordarsons Island må have været traumatisk at leve i, uudholdeligt spændingsfyldt; men han bærer sine traumer ved ubetinget at fastholde det faktuelle og dykke detaljer oven på detaljer. Vel kan man i *Íslendinga saga* næppe finde noget tilfælde, hvor Sturla undertrykker viden om et konfliktpunkt, som han ses gøre det i Håkon Håkonsøns Saga. Men Islands blodige historie bliver i hans hænder uudholdeligt kedelig at læse om. Den mand var i stand til at skrive en kedelig bog om Hitler! – Så hvorfor ikke om Håkon Håkonsøn?

Rikke Malmros

Jenny Jochens: *Old Norse Images of Women*. (University of Pennsylvania Press, 1996). 326 s., 37,50 £.

Siden schweizeren Paul-Henri Mallet i 1756 publicerede *Monuments de la mythologie et de la poésie des Celtes. Et particulièrement des anciens Scandinaves* har europæiske lærde dyrket opfattelsen af den stolte, selvstændige, nordiske kvinde. Oprindeligt var hun vist også til opbyggelse for moderne feminist, indtil de som Jenny Jochens begyndte at nærlæse, hvad der faktisk står i den bevarede oldnordiske litteratur. Næsten parallelt med sit tidligere værk, *Women in Old Norse Society* (1995), der prøver at indfange kvinders faktiske liv, udsender Jenny Jochens her en bog, ikke om kvinder, men om mænds opfattelse af kvinder og kvindelige væsener: fra oldnordiske myter om det guddommelige, fra sange om folkevandringstidens helte, fra kongesagaer, fra ættesagaer om Islands første generationer og fra samtidssagaer om Islands katastrofale 13. århundrede.

Efter en skildring af formodentlig gamle mytiske forestillinger om kvindelige kollektiver som norner og fylgjer går bogen i gang med beretningerne om

verdens begyndelse: I Ginnungagap størkner smeltevand fra den nordlige verdens is og den sydlige verdens ild til det mandlige urvæsen, Ymir. Ginnungagap kan med lidt god vilje betragtes som en abstrakt ur-livmoder, men så er det også slut med de kvindelige principper: Den mandlige Ymir føder væsener ud af sine armhuler, og hans venstre ben avler et barn med det højre. Jochens taler om mandlig partenogenese, og dette princip fortsætter i urhistorien sammen med gudernes mere håndværksmæssige skaben af verden og de første mennesker. Intetsteds i den nordiske urhistorie får kvindelige væsener lov til at føde! I den etablerede gudeverden har guderne mange beskæftigelser, både kamp, arbejde og fornøjelser, mens gudinderne sidder til stads, hvis de ellers nævnes. Det er væsentligt for verdens funktion, at guderne har både hustruer og elskerinder, mens gudinder, selv elskovsgudinden Freja, bør være kyske. Efter Ragnarok opstår en ny himmel og en ny jord, beboet af tre guder og af mænd, der er sønner af to brødre – kvindelige skikkelser er ikke nævnt i fremtidens rene lykkeverden.

I heltedigtningen gør kvinden derimod indtryk. Hun er den tragiske bærer af de konflikter mellem loyaliteten til oprindelig slægt og til ægtemand og børn, som mandssamfundets krigerværdier lægger på hende. Mens manden kun kender én slægt, står den gifte kvinde mellem to. Fra heltedigtningen stammer sagalitteraturens stærke, blodtørstige kvinder. Gudrun, der hævner sine døde brødre på sin mand ved at dræbe hans sønner (med hende), er for grufuld til at få arvtagere i litteraturen. Men Brynhild, der ægger mænd til hævn, er prototypen på den islandske litteraturs centrale skikkelse, hævn-æggersken, *die Hetzerin*. Kvinden, der ægger sine mandfolk til hævn med hvasse ord, er den, der holder mændene fast på sam-

fundets norm for, hvad det er at være en rigtig mand. I helte­dig­tingen bliver hun opfattet med sympati, men i det 13. århundredes slægtssagaer breder tvivlen sig om hendes berettigelse. Når for­standige mænd ønsker at stifte fred, er det deres kvinder, der får dem til at fortsætte de endeløse myrderier. I den seneste af de store sagaer, Njals Saga, optræder omkring halvdelen af sagadigtningens hævn­æggersker. I samtidssagaerne derimod optræder kun tre kvinder, som ægger til hævn: Dér kan mændene så glimrende selv finde ud af at fortsætte de ødelæggende kampe. Kvinden, der ægger til hævn, er en rent litterær figur; hun bringer handlingen videre og bidrager til spændingen; men forfatteren af Njals Saga, der har set den islandske fristat gå til grunde, omtaler hende ikke for det gode: Hans ideal er det ærefulde forlig.

Ifølge Jenny Jochens optræder den oldnordiske litteraturs kvinder for at definere, hvad det er at være en mand. Derved bidrager de til »gender-history«, kønsidealernes historie, nok så meget som til kvindernes historie. Hvis kvinder havde haft virkelig politisk magt i sturlungetidens Island, ville de ikke have optrådt i litteraturen som dem, der måtte nøjes med at ægge deres mandfolk. Uden polemik punkterer Jenny Jochens myten om den stærke nordiske kvinde.

P.S.: Under optakten til Blodgildet i Roskilde fortæller Saxo (Saxo 14:XVI-II:2. WH 138), at Thorberns hustru (en kvinde han kan have kendt) ægger Svend Grathe til drabet på Knud Magnusson. – Er denne *Hetzerin* en rent litterær figur?

Rikke Malmros

Niels Skyum-Nielsen: *Fruer og Vildmænd*, II: Dansk Middelalderhistorie 1340-1400. (Akademisk Forlag, 1996). 192 s., 198 kr.

I forordet til *Fruer og Vildmænd I* (1996) oplyste Inger Dübeck, at Skyum-Nielsen ved sin død i 1982 efterlod sig et komplet manuskript *Fruer og Vildmænd. Dansk Middelalderhistorie 1250-1400*. Kun for tiden frem til 1340 havde forfatteren nået at færdigredigere manuskriptet, og udgiverne besluttede sig derfor til at dele udgivelsen. Den manglende færdigredigering skinner i bind II igennem i den undertiden meget summariske fremstillingsform og naturligvis i diverse inkonsekvenser og unøjagtigheder i detaljen, men spiller næppe nogen rolle for helheden, fordi Skyum-Nielsens Danmarkshistorie ligesom Arups så udpræget er en krønike med kronologien og den politiske historie som rygrad og de sociale og kulturelle afsnit placeret hen ad vejen, hvor det nu kan falde sig. Det må imidlertid have været endnu vanskeligere end for første bind at færdiggøre notehenvi­snin­gerne, dette fortjenstfulde arbejde er udført af Thomas Riis, og at udarbejde litteratur- og kilcefortegnelser. Marianne Ritzau har taget sig af disse, ligesom hun har fremfundet illustrationsmaterialet, og det er lige så glimrende gjort som af Søren Kaspersen i bind I. I modsætning til, hvad der er blevet norm i vore dage, er der ingen billeder i farve, men man savner dem ikke.

Skyum-Nielsen har systematisk gennemgået *Diplomatarium Danicum* fra en ende af, læst kilderne fremfor at omskrive sine forgængere, således som han flere gange betoner det (s. 51, 66). Som den fremragende kildelæser han var, medfører dette naturligvis mange gode og nye iagttagelser, men også nogle fejlskud, som jeg skal vende tilbage til. Blandt de gode iagttagelser skal nævnes vurderingen af Nebbegårds-aftalen 1348, hvor det hedder: »Herved er overenskomsterne af 1340-41 brudt og knækket for holstenerne ... som blæst bort«. Hans manglende gennemlæsning